

Критерії проведення ефективної зовнішньоторговельної політики в умовах кризових тенденцій розвитку глобальної економіки

У статті розкрито критерії здійснення зовнішньоторговельної політики, адекватної характерним рисам розвитку сучасної глобальної економіки, що полягають у протиріччі інтеграційних та дезінтеграційних відносин між національними господарськими комплексами країн в період розгортання кризових явищ. На основі відповідних критеріїв визначено базові принципи і напрями антикризового і посткризового державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності.

Ключові слова: зовнішньоторговельна політика, фінансово-економічна криза, міжнародна економічна інтеграція, протекціонізм, неолібералізм.

Критерии проведения эффективной внешнеторговой политики в условиях кризисных тенденций развития глобальной экономики

В статье раскрыты критерии осуществления внешнеторговой политики, адекватной характерным чертам развития современной глобальной экономики, заключающихся в противоречии интеграционных и дезинтеграционных отношений между национальными хозяйственными комплексами стран в период развертывания кризисных явлений. На основе соответствующих критериев определены базовые принципы и направления антикризисного и посткризисного государственного регулирования внешнеторговой деятельности.

Ключевые слова: внешнеторговая политика, финансово-экономический кризис, международная экономическая интеграция, протекционизм, неоллиберализм.

The criteria for an effective foreign policy under the global economy crisis

The article deals with the criteria for the implementation of foreign policy that will be adequate to special features of the modern global economy, which consist in contradiction of integration and disintegration trends between national economic complexes of the countries during the deployment of the crisis. On the basis of the relevant criteria, basic principles and areas of crisis and post-crisis foreign trade regulation are defined.

Keywords: foreign policy, the financial and economic crisis, international economic integration, protectionism, neo-liberalism.

Постановка проблеми. Сучасний рівень розвитку транс-націоналізації виробництва й інтернаціоналізації усіх видів економічних відносин обумовлюють зростання імовірності негативного впливу світових кризових явищ і навіть менш загрозливих змін у глобальному економічному середовищі на стан і рівень економічного добробуту країн.

Останнім часом кризи набули особливо руйнівних наслідків, що безперечно пов'язано з глобалізаційними процесами світової економіки. Якщо раніше криза виникала в окремій країні чи окремому регіоні і це несуттєво впливало на економіку у світовому масштабі, то зараз закономірністю стало поширення криз з одного регіону до іншого. Кризи продемонстрували тісну залежність між збільшенням впливу іноземного капіталу у виробничо-господарських комплексах країн, лібералізацією зовнішньоторговельної діяльності та неминучістю фінансово-валютних потрясінь в національних економіках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей здійснення зовнішньоторговельної політики держави присвячено наукові доробки багатьох визнаних вітчизняних вчених, зокрема А.А.Мазаракі [1;2], Т.М.Мельник [3], Д.Г.Лук'яненко [4], О.П.Борисенка [5] та ін. Однак, попри значну увагу вітчизняних економістів до вирішення проблем регулювання міжнародної торгівлі, визначенню критеріїв та вимог ефективного впливу держави на зовнішньоторговельну діяльність суб'єктів ЗЕД у кризовий період приділе-

но недостатню увагу, що потребує подальших досліджень у даному напрямі.

Мета статті – визначити критерії здійснення зовнішньоторговельної політики держави в умовах розгортання кризових явищ в економіці на глобальному і національному рівнях.

Виклад основного матеріалу. Історії відома низка міжнародних фінансово-економічних криз циклічного (Перша міжнародна фінансова криза 1825 р., Велика Депресія 1929–33 рр., Азіатська криза 1997 р.) і нециклічного характеру (Валютна криза США 1861 р., «Чорний понеділок» 1987 р. тощо). Спільною особливістю цих криз із кризами сьогодення залишається та, що більшість криз стосуються фінансового та банківського секторів. Стабільна ситуація на фінансових ринках через паніку за лічені дні перетворюється на загрозу для всієї світової економіки. Як наслідок, фінансова криза переростає в економічну через характерну особливість першої – нестачу грошових ресурсів.

Наслідки останньої світової фінансово-економічної кризи поставили під великий сумнів здатність зовнішньоторговельної відкритості гарантувати економічне зростання, а також здатність країн, які розвивають власну економічну систему під впливом потужних зовнішніх імпульсів, забезпечити свій розвиток у разі посилення деструктивних явищ глобального чи регіонального рівня.

Практично миттєва трансмісія шоків у глобальній економіці в період кризи спонукає держави «закривати» свої еконо-

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

мічні системи від негативного впливу спекулятивного капіталу і спрямовувати зусилля на розвиток реального сектора економіки. Як наслідок, під час криз та в умовах ускладненого посткризового відновлення економічного розвитку створюються сприятливі умови для загострення геополітичних конфліктів і сепаратизму, в економічному просторі розвивається негативний протекціонізм, а у фінансовому полі виникають валютні війни [6, с. 40]. На міжнародній арені починає переважати сприйняття надмірної відкритості як фактора ризику. У світовому просторі активно розвиваються ідеї захисту національних інтересів в збереженні та зміцненні економічного суверенітету держав. Відтак, пріоритетність у прийнятті рішень щодо розвитку економіки в системі МЕВ переміщується з глобального на національний рівень, на якому все частіше встановлюються бар'єри для потенційно негативного впливу екзогенних чинників.

Протекціонізм закономірно набирає обертів в період розгортання кризових явищ, адже в умовах економічного спаду і зростання безробіття уряди країн відчувають на собі тиск, в першу чергу, внутрішніх економічних агентів, а не міжнародної спільноти, що спонукає повноважні національні органи до тимчасової відмови від своїх міжнародних зобов'язань [7].

Втім, головна суперечність зазначених тенденцій полягає у тому, що реальний економічний суверенітет у сучасних умовах можливий лише тоді, коли економіка країни спроможна забезпечувати поступальний прогресивний розвиток, займати стійке та зростаюче місце у міжнародному поділі праці, досягати гнучкості з точки зору реагування на зовнішні та внутрішні виклики, а також наділена потенціалом адаптації до нових тенденцій глобального розвитку [8, с. 80–81]. Звідси, основою економічного суверенітету (і передусім економічної незалежності) є спроможність країни відстоювати свої національні інтереси на глобальному рівні, в межах регіональних інтеграційних угруповань та у двосторонніх відносинах з іншими країнами світу.

За таких умов формування регіональних інтеграційних угруповань слугує засобом захисту економік країн, що інтегруються, від негативних наслідків глобалізації. Адже інтеграція в розвинутій формі сприяє розвитку виробництва, поліпшує умови для впровадження на ринок нової продукції, розвитку спільної інфраструктури, тому що створює більший за обсягом ринок, який за своїми властивостями подібний до окремих ринків країн, що вступають в інтеграційне об'єднання. Коли країни вдаються до створення інтеграційних об'єднань за цими принципами, їхні національні економічні інтереси як окремих держав трансформуються в інтереси цих об'єднань.

Причому причини інтеграції розвинутих країн і країн, що розвиваються, є різними. Якщо для розвинутих країн інтеграція породжується високим рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, які переросли національні рамки і намагаються збільшити сферу свого розташування і впливу, то для країн, що розвиваються, – низьким рівнем економічного розвитку, намаганням через об'єднання створити кращі умови для індустріалізації та розвитку національної економіки [9, с. 51]. В більшості випадків країни, що розвиваються, об'єднуються з метою послабити економічну залежність від промислово розвинутих країн. Відтак, регіональна економічна інтеграція сприяє подальшому розвитку глобалізаційних

процесів, оскільки зміцнює позиції національних економік у глобальній конкурентній боротьбі.

Ступінь участі країн у процесах глобалізації та можливості отримувати від неї переважно позитивні результати значною мірою залежать від забезпечення стрімких темпів зростання національної економіки шляхом ефективної координації національної стратегії розвитку і поточної політики з країнами чи регіонами, які об'єктивно мають близькі стратегічні інтереси.

Отже, формування зовнішньоторговельної політики держав світу на сучасному етапі відбувається на основі протиріччя розвитку світової економіки, яке з одного боку полягає у поглибленні економічних інтеграційних процесів, а з іншого – у посиленні дезінтеграційних процесів на фоні наслідків впливу світової фінансово-економічної кризи та затяжного процесу виходу з неї провідних гравців міжнародного ринку.

Прояви цих тенденцій є очевидними. З однієї сторони, кількість протекціоністських заходів, введених в дію лише у період з IV кварталу 2012 р. по III квартал 2013 р. стала найбільшою, починаючи з листопада 2008 р., який вважається часом повномасштабного розгортання фінансово-економічної кризи у світовому масштабі. А станом на кінець 2014 р. ця кількість збільшилася ще на 53% порівняно з усіма застосованими заходами торговельного захисту у період з листопада 2008 р. по вересень 2013 р. І хоча водночас мали місце й деякі заходи з лібералізації торгівлі, а ряд протекціоністських заходів вводився на тимчасовій основі і вже втратив чинність, все ж у 2008–2014 рр. кількість застосованих у світі заходів, що обмежують торгівлю, втричі перевищила кількість заходів, що були спрямовані на лібералізацію торгівлі та припинення попередньої практики антикризового протекціонізму. При цьому, 25% протекціоністських заходів припадає на країни «Великої сімки», 68% – на країни «Великої двадцятки» [10, с. 59].

Проте, з іншої сторони, паралельно проводяться інтенсивні переговори щодо формування так званих «мега-регіональних» інтеграційних об'єднань, під якими в сучасній практиці маються на увазі угоди про поглиблені та всеосяжні зони вільної торгівлі (ЗВТ+) між країнами чи регіонами, в яких дві або більше сторін посідають вагоме місце у світовій торгівлі, міжнародному русі капіталу і глобальних ланцюгах доданої вартості [11, с. 13]. Прикладами таких країн та регіонів слугують США, ЄС, Японія і Китай, а, відповідно, прикладами потенційних «мега-регіональних» інтеграційних об'єднань – Трансатлантична ЗВТ між США та Євросоюзом (Transatlantic Free Trade Area – TAFTA), а також Угода про Транс-Тихоокеанське партнерство (Trans-Pacific Partnership – TPP) між країнами Північної і Південної Америки та Східної Азії щодо формування ЗВТ+. Успішне завершення переговорів щодо укладання зазначених угод призведе до суттєвих змін у глобальному торговельному ландшафті шляхом використання найвпливовішими країнами світу переваг зовнішньоторговельної лібералізації, обмеженої (в гео економічних рамках) найбільш перспективними іноземними партнерами.

За таких умов все більш поширеною в міжнародній науковій думці стає теза про те, що глобальна фінансово-економічна криза насправді не змінила базисні засади неоліберальної парадигми зовнішньоекономічної політики провідних країн світу, згідно з якою зовнішньоторговельний сектор залишається не проблемою, а ключем до подолання кризових явищ в на-

ціональній економіці [12, с. 9]. Головним для країни при цьому стає раціональний вибір геоекономічних пріоритетів – комплексу галузей економіки і географічних векторів, інтенсифікація співпраці за якими дозволить пришвидшити якісну реструктуризацію виробничо-господарського комплексу, зростання рівня міжнародної конкурентоспроможності країни та, як наслідок, подолання кризових явищ в національній економіці. Відповідно, державний протекціонізм переважно набуває форми сприяння вітчизняним виробникам з метою розвитку їх експортного потенціалу, а торговельні бар'єри встановлюються лише проти тих іноземних конкурентів, які несуть загрозу реалізації національних інтересів за визначеними пріоритетами.

Отже, розгортання окреслених суперечливих процесів розвитку глобальної економіки на сучасному етапі ставить перед державою принципово вищі вимоги до здійснення зовнішньоторговельної політики та дещо зміщує акцент у визначенні першочергових напрямів її проведення. Ефективність зовнішньоторговельної політики держави з метою протистояти поширенню кризових явищ в національній економіці повинна оцінюватися з позиції реалізації досі нерозкритих потенційних конкурентних переваг виробничо-господарського комплексу країни на міжнародному ринку. Адже динамізм змін сучасних світових процесів ставить перед національними економіками завдання невідкладного формування умов для перспективного розвитку нових конкурентних переваг, основою якого стає генерація внутрішніх «рушіїв» конкурентоспроможності. Оскільки в період рецесії такі переваги не можуть бути реалізовані за рахунок ринкових саморегуляторів, завданням держави стає посилення механізмів їх формування.

В контексті особливостей розгортання економічної кризи в Україні, яка розпочалася в 2014 р., необхідно зазначити, що в даному випадку виникають додаткові ускладнення для реалізації державою антикризової політики в зовнішньоторговельній сфері. Адже характерною рисою сучасної кризи вітчизняної економіки є не лише стрімке падіння сукупного попиту (через відтік капіталу, анемічність фінансового сектору та вимушено обтяжливу фіскальну політику), але й падіння сукупної пропозиції у зв'язку з анексією території Криму та руйнівними наслідками бойових дій на Сході країни. Відтак, здійснення урядом політики стимулювання сукупного попиту відповідно до класичних теорій антикризового регулювання (зокрема, теорії ефективного попиту Дж. Кейнса) в даному випадку може виявитися згубним, оскільки в умовах падіння сукупної пропозиції вітчизняних виробників (й характерної для України нерозвиненості внутрішнього ринку загалом) зростаючий попит задовольнятиметься за рахунок нарощування імпорту, що призводитиме до збільшення негативного сальдо платіжного балансу і, як наслідок, початку нового витка рецесії.

З огляду на це, набагато більш бажаною видається політика стимулювання пропозиції, у тому числі, шляхом підтримки експорту. Тим більше, що сучасний розвиток міжнародних економічних відносин обумовлюється світовою тенденцією погіршення умов фінансування торговельних операцій, а Україна перебуває в колі тих країн, до яких банки і міжнародні фінансові інституції застосовують жорсткіші вимоги щодо кредитування у зв'язку з істотним ризиком банкрутства [13, с. 18]. Це робить кредитування міжнародних торговельних операцій дорожчим та, як наслідок, зменшує їх кількість.

Закономірною відповіддю держави на зазначені виклики зазвичай є посилення ролі експортно-кредитних агентств, діяльність яких спрямована на поліпшення умов фінансування, страхування та гарантування експортних операцій [14, с. 81]. Однак падіння економічної активності у поєднанні зі значним рівнем зовнішньої заборгованості зумовлюють наявність в Україні перманентного дефіциту державного бюджету, практично позбавляючи уряд засобів як для підтримки належного функціонування експортно-кредитних агентств, так і для субсидування вітчизняних суб'єктів ЗЕД чи втілення масштабних проектів розвитку інфраструктури з метою відновлення національного виробництва.

Одним з напрямів забезпечення позитивних тенденцій розвитку за рахунок зовнішньоекономічного сектора національної економіки в короткостроковій перспективі тут може слугувати усунення внутрішніх бар'єрів для вітчизняних виробників на шляху експорту своєї продукції чи інтеграції до міжнародних виробничо-збутових мереж. Адже результати досліджень засвідчують, що кожний додатковий дозвільний підпис, який має отримати експортер, впливає на зниження обсягу зовнішньоторговельних операцій на 4,2%, а для високотехнологічного експорту – на 5% [15, с. 45]. Разом з тим, мультиплікативний ефект від зниження витрат на здійснення зовнішньоторговельної операції на 1 дол. США проявляється у збільшенні вартісних обсягів експорту на 1000 дол. США [16, с. 50]. Таким чином, проведення внутрішніх реформ щодо зменшення обтяжливості і надмірної бюрократизації митних процедур, зниження рівня корумпованості митних органів та забезпечення ефективної співпраці митних служб різних країн зможуть слугувати чинником активізації спрямованого на іноземні ринки внутрішнього виробництва. А в поєднанні з іншими заходами поліпшення інвестиційного клімату така політика у середньостроковому періоді зможе забезпечити створення надійних точок посткризового відновлення економіки внаслідок залучення іноземних інвестицій.

Відтак, орієнтований на зовнішній попит посткризовий розвиток, є об'єктивно необхідним для вітчизняної економіки, оскільки її галузі мають потребу в придбанні передових технологій на світовому ринку, а домогтися технічного переоснащення вони можуть лише за умов достатнього надходження валютної виручки від експортної діяльності чи іноземних інвесторів.

Дієва та оперативна реалізація зовнішньоторговельної політики у сфері підтримки і зростання міжнародної конкурентоспроможності національної економіки в кризовий період повинна базуватиметься на таких принципах [17, с. 160]:

- забезпечення розвитку не самих по собі виробничих потужностей, а започаткування технологічних перетворень сучасного рівня і масштабів;
- модернізація не лише за рахунок випуску окремих товарів, але й шляхом формування внутрішніх інституційних структур і механізмів впровадження гнучких технологій на основі інформаційних і комп'ютерних систем з метою забезпечення динамічного зростання економіки на основі інновацій;
- гнучке реагування на зміни світової кон'юнктури і диверсифікація виробництва задля максимального забезпечення національних економічних інтересів, передусім економічної безпеки та високих стандартів життя населення;

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

– органічне включення економіки країни у світогосподарські глобальні процеси з метою повнішого використання зовнішніх ресурсів розвитку та розміщення ринків збуту продукції вітчизняного виробництва.

В контексті останнього з перерахованих принципів необхідно зазначити, що сучасний етап розвитку світогосподарських зв'язків все більше вирізняється поліваріантністю позицій країн-учасників переговорного процесу, що, як уже було зазначено, ґрунтується на їхньому досить прагматичному прагненні опікуватись власними національними економічними інтересами та суттєвому послабленні ідеологічних чинників в ідентифікації своїх позицій у питаннях міжнародної торговельної політики. Відтак специфіка економічного розвитку полягає у вигляді різновекторності механізму кооперації із зовнішнім світом, у дотриманні багатовекторного співробітництва й посиленні гео економічної диверсифікації.

Використання тих чи інших інструментів зовнішньоторговельної політики за таких умов повинне залежати від висновків ретельного аналізу можливих наслідків їх впливу на внутрішню економіку та економіку торгових партнерів. Тому ухвалюючи рішення про використання протекціоністських заходів, уряди країн мають оцінювати їх кумулятивний вплив на розвиток національної економіки і враховувати можливі відповідні заходи країн-контрагентів. При виборі напряму зовнішньоторговельної політики послідовність прийняття рішень може бути подана у такому порядку [18, с. 158]:

- визначення адекватності та відповідності обраного виду політики у сфері зовнішньої торгівлі національним економічним інтересам;
- оцінка та співвідношення економічних витрат і вигод суб'єктів господарювання від реалізації державою обраного курсу;
- залучення тих інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що найповніше сприяють досягненню поставленої мети.

Забезпечення якісної зовнішньоторговельної політики з протидії повторному розгортанню кризових явищ потребує створення ефективної системи моніторингу тенденцій розвитку глобальної економіки та розроблення заходів пом'якшення наслідків для вітчизняної економіки глобальної рецесії у разі повторного її настання. Така система повинна бути покладена в основу державної стратегії забезпечення національної економічної безпеки. На національному рівні повинен бути створений ефективний інституційний механізм моніторингу та управління стосовно глобальних економічних викликів, ризиків та загроз.

Зовнішньоторговельна політика держави повинна бути оперативною та адекватною за усіма напрямками й аспектами економічної діяльності. Рішення щодо застосування державного регулювання у сфері зовнішньої торгівлі повинні бути виваженими, обґрунтованими та своєчасними, тому що від них залежить не лише успішне здійснення зовнішньоторговельної діяльності, а й успішність антикризової економічної політики загалом.

В ході реалізації пріоритетів зовнішньоторговельної політики в умовах уповільненого посткризового зростання для відновлення ефективного залучення національної економіки в глобальне економічне середовище повноважним владним структурам необхідно забезпечити фінансову макроеконо-

мічну стабілізацію, активізувати економічний розвиток, орієнтований на формування якісних позитивних тенденцій за рахунок науково-технічної та інвестиційної діяльності. Вдосконалення технологічної бази виробництва, що супроводжуватиметься глибокими якісними змінами та структурними зрушеннями, є однією з базових передумов для забезпечення ефективної політики держави у сфері зовнішньої торгівлі.

Насамкінець слід зауважити, що визначальними чинниками-передумовами для повноцінного втілення всіх окреслених напрямів зовнішньоторговельної політики (та тісно переплетених з нею політик в інших сферах економіки) є інституційне забезпечення реформ у відповідності до нових викликів глобального середовища, подальший розвиток процесу формування ринкової інфраструктури, установлення ефективного законодавчого поля й забезпечення стабільних правил економічної діяльності в країні.

Висновки

У забезпеченні практичної реалізації зовнішньоторговельної політики в кризовий період пріоритетними стають зміцнення національної конкурентоспроможності й забезпечення економічної безпеки країни при невпинному збільшенні відкритості національної економіки. Це визначає зовнішньоторговельну складову сучасної економічної політики держави як надзвичайно важливий напрям розвитку національної економіки. Непродумана зовнішньоторговельна погіршує економічний стан, несе технологічну деградацію, знижує життєвий рівень населення тощо. Тому в умовах розширення інтеграційних процесів, боротьби країн за конкурентні переваги на фоні затьяжного виходу із світової фінансово-економічної кризи відповідальність уряду за реалізацію зовнішньоторговельної політики значно зростає.

Список використаних джерел

1. Мазаракі А.А. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: монографія / А.А.Мазаракі, Т.М.Мельник. – К.: КНТЕУ, 2010. – 469 с.
2. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СОТ: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.А.Мазаракі. – К.: КНТЕУ, 2008. – 309 с.
3. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції: монографія / Т.М.Мельник. – К.: КНТЕУ, 2007. – 395 с.
4. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку: монографія / Д.Г.Лук'яненко та ін.; за заг. ред. Д.Г.Лук'яненка та А.М.Поручника. – К.: КНЕУ, 2011. – 703 с.
5. Борисенко О.П. Зовнішньоекономічна політика держави: концепція, стратегія, механізми реалізації: монографія. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – 402 с.
6. Корнівська В.О. Сучасні тенденції розвитку глобального економічно-інституційного простору / В.О.Корнівська // Економіка і прогнозування. – 2011. – №3. – С. 36–45.
7. Rodrik D. The Myth of Rising Protectionism / Dani Rodrik // Project Syndicate: The World's Opinion Page. – 2009. – Mode of access: <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-myth-of-rising-protectionism>.
8. Жаліло Я.А. Економічні засади державного суверенітету в глобалізованому світі / Я.А.Жаліло, Д.С.Покришка // Збір. мат. міжн. наук. конф. «Незалежність України в глобалізованому світі: вектори XXI століття». – К.: НІСД, 2011. – С. 73–83.

9. Структурна переорієнтація зовнішньої торгівлі у системі факторів економічного зростання: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.А.Мазаракі. – К.: КНТЕУ, 2011. – 651 с.

10. Evenette S.J. The Global Trade Disorder: The 16th GTA Report / Simon J. Evenette. – London: CEPR Press, 2014. – 138 p.

11. Mega-Regional Trade Agreements: Game Changers or Costly Distraction for the World Trading System / World Economic Forum. – Geneva: WEF, 2014. – 50 p.

12. De Ville F. The European Union's Trade Policy Response to the Crisis: Paradigm lost or reinforced? / Ferdi De Ville, Jan Orbie // European Integration online Papers. – 2011. – Vol.15. – Article 2. – 22 p.

13. Dorsey T. Trade Finance Stumbles / Thomas Dorsey // Finance and Development: a quarterly magazine of the IMF. – 2009. – Vol.46. – №1. – P. 18–19.

14. Vapa-Tankosic J. Fostering Trade and Export Promotion in Overcoming Global Economic Crisis / Jelena Vapa-Tankosic // International Journal of Euro-Mediterranean Studies. – 2009. – Vol.2. – №1. – P. 79–97.

15. Doing Business 2009: Comparing Regulation in 181 Economies / A publication of the World Bank and the International Finance Corporation. – Washington, IBRD, 2008. – 195 p.

16. Doing Business 2009: Reforming through Difficult Times / A co-publication of The World Bank, IFC and Palgrave MacMillan. – Washington, IBRD, 2009. – 215 p.

17. Грущинська Н.М. Міжнародна спеціалізація економіки України в умовах технологічних трансформацій: монографія / Н.М.Грущинська. – К.: Стило, 2011. – 345 с.

18. Довгаль О.А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки: питання теорії і методології / О.А.Довгаль. – Х.: НУА, 2004. – 319 с.

УДК: 339.982

Ю.В. ВЛАСЕНКО,

Київський національний економічний університет

Інноваційний контекст прискореного розвитку економіки

У статті розкрито еволюцію світової наукової думки щодо теорій прискореного розвитку економіки. Проаналізовано концепцію «наздоганяючого» розвитку, концепцію «developmental state» (держава, орієнтована на розвиток) та теорію «залежного» розвитку як основні напрями економічної думки ХХ ст. щодо організації розвитку національних економік країн, що розвиваються.

Ключові слова: наздоганяючий розвиток, залежний розвиток, модернізація економічної системи, технологічна революція, постіндустріальна економіка.

Ю.В. ВЛАСЕНКО,

Київський національний економічний університет

Инновационный контекст ускоренного развития экономики

В статье раскрыто эволюцию мировой научной мысли относительно теорий ускоренного развития экономики. Проанализирована концепция «догоняющего» развития, концепция «developmental state» (государство, ориентированное на развитие) и теория «зависимого» развития как основные направления экономической мысли ХХ века по организации развития национальных экономик развивающихся стран.

Ключевые слова: догоняющее развитие, зависимое развитие, модернизация экономической системы, технологическая революция, постиндустриальная экономика.

YULIA VLASENKO,

Kyiv National Economic University

Innovation context of accelerated economic development

The article deals with the evolution of world scientific opinion on the theories of accelerated economic development. The concept of «overtaking» development, concept of «developmental state» (development oriented state) and the theory of «dependent» development as the main directions of economic thought of the twentieth century regarding the organization of the national economies of developing countries are analyzed.

Keywords: overtaking development, dependent development, modernization of the economic system, the technological revolution, post-industrial economy.

Постановка проблеми. Минув століття характеризується господарськими, соціальними і політичними революціями, що, в якійсь мірі, спричинило нерівномірний економічний розвиток окремих держав. Так, на початку ХХ століття США стала першою в економічному відношенні державою, змістивши з цієї позиції Великобританію. Через декілька років домінуючою в Європі стала Німеччина, що зберігала свою силу до 1945 року; в 50–ті і 60–ті роки в період протистояння СРСР і США, Японія зробила свій історичний прорив; в останні роки держави Південно-Східної Азії і Китай поставили собі мету зайняти місце економіч-

ного лідера в ХХІ столітті. Таким чином, «наздоганяючий» розвиток став універсальною господарською парадигмою, якої дотримувались і слідували всі держави, що відстають в економічному розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню факторів, які сприяють активізації прискореного економічного розвитку присвячено праці багатьох визнаних у світі науковців, зокрема П. Розенштайна-Родана [1], Г. Мюрдаля [2], Р. Пребиша [3], Р. Інглгарта [4] та ін. Однак попри вагомий внесок зазначених фахівців у формування теоретичних постулатів прискореного розвитку економіки, сучасні гло-